

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR V

VOLUME 5

Accepted on December 27th 2016, at the 10th meeting of the SASA Department of
Language and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević-Dorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2017

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 27. децембра 2016. године, на основу рецензија академика
Нане Милошевић-Ђорђевић и академика *Предрага Пићера*

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2017

© Српска академија наука и уметности, 2017

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртном броју су текстови са Трибине из 2015. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
19. I 2016 – 13. XII 2016.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручни сарадник
Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Plasma electronics : applications in microelectronic device fabrication / Toshiaki Makabe, Zoran Lj. Petrović</i>	11
<i>ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ. Књ. 1–2, Зборник у часопису Мирјане Живојиновић / уредници Бојан Миљковић, Дејан Целебџић</i>	29
<i>Сенјандрејски зборник. [Књ. 1–4] / уредници Дејан Медаковић, Динко Давидов</i>	41
<i>Дејинињсџиво / Динко Давидов</i>	41
<i>Научно наслеђе Радомира Д. Лукића : зборник радова са научној скупи одржаној 11–12. децембра 2014. / уредници Данило Басија, Сима Аврамовић</i>	51
<i>Фази линџисџика / Милорад Радовановић</i>	65
<i>Најџисџи исџоријске садржине у зидном сликарсџиву. Том 1, XII–XIII век / Гојко Субоџић, Бојан Миљковић, Ирена Шџадијер, Ида Тоџи</i>	81
<i>Моћ и џревласџи : Тукидидова џолиџичка мисао / Косџија Чавошки</i>	93
<i>Оџашевић / [џексџови] Ирина Субоџић, Бранислав Димџиријевић, Јован Чекић</i>	105
<i>Три џоеме / Маџија Бећковић</i>	119

Дан Библиоџеке САНУ џосвећен Вуку Сџефановићу Караџићу	137
Вук Сџефановић Караџић : (1787–1864–2014) / уредник Нага Милошевић-Ђорђевић	137
Свети Гирило и Методије и словенско џисано наслеђе : 863-2013 / [уредници Јованка Радић, Викџор Савић]	157
Образовање : развојни џојенџијал Србије : зборник радова са научној скуџа одржаној 23. и 24. новембра 2012. џодине / уредник Александар Косџић	169
Двесџа џодина од рођења Јосифа Панчића / уредник Владимир Сџевановић	183
Флора бриофџија Србије. [Књ.] 1, Тресетџнице (Sphagnophyta) / Марко Сабовљевић ; уредник Владимир Сџевановић	183
Ономасџика ценџралној Косова / Милетџа Букумирић ; џлавни уредник Александар Лома	207
Ономаџолошки џрилози. [Књ.] 22 / џлавни уредник Александар Лома	207
Први балкански рајџ 1912–1913 : исџоријски џроцеси и џроблеми у светџлосџи сџоџодинињетџ искусџва / уредник Михаило Војводић	225
Глас Одељења исџоријских наука САНУ (џосвећен академику Владимиру Сџојанчевићу) / уредник Љубомир Максимовић	225
Зборник радова у часџ академику Десанки Ковачевић Којић / џлавни уредник Рајко Кузмановић	240
Докџор Владан Ђорђевић : џедесетџодинињџца књижевној рада : 1860 – 25. фебруар – 1910 / Војислав М. Субоџић	252
Прилози за исџорију хемаџологије у Србији / Радоје Чоловић, Милица Чоловић, Наџаша Чоловић	252

<i>На крају њуџа / Дејан Десџић ; уредник Милан Лојаница</i>	<i>273</i>
<i>Унајређење села у брдско-џланинским џодручјима Србије / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Унајређење џчеларсџива у Србији / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Образовање за модерну џољџивреду : зборник радова са научној скуђа, Шабац, 27. мај 2016. Година / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Академске беседе. Књ. 1 / уредник Миро Вуксановић</i>	<i>310</i>
<i>Прејиска Лодовика Бекаделија, надбискуђа дубровачкој (1555–1560) / Снежана Милинковић, Никша Сџићчевић ; уредник Слободан Грубачић</i>	<i>315</i>
<i>Зборник Инсџијџуђа за срџски језик САНУ. [Књ.] 3, Срџски језик и акџуелна џиђања језичкој џланирања / уређивачки одбор Иван Клајн, Предрај Пџјер, Срејџо Танасић ; главно уредник Срејџо Танасић</i>	<i>329</i>
<i>Именик ауђора, уредника и џоворника</i>	<i>352</i>

Научно наслеђе Радомира Д. Лукића : зборник радова са научног скупа одржаног 11–12. децембра 2014. / уредници Данило Баста, Сима Аврамовић. – Београд : САНУ : Правни факултет, 2015

Говорили: академик Коста Чавошки
проф. др Слободан Антонић
академик Данило Н. Баста

У Београду, уторак 23. фебруар 2016. у 13 часова

ПРАВНИК С ЛИРСКИМ СРЦЕМ

На почетку четврте овогодишње Трибине са задовољством се обраћам часницима, члановима и гостима САНУ.

Приказујемо *Научно наслеђе Радомира Д. Лукића*. То је наслов зборника с Академијиног научног скупа који је организовало њено Одељење друштвених наука, односно Одбор чији је председник академик Данило Н. Баста, с професором Симом Аврамовићем и уредник књиге.

Како су учесници Скупа обрадили вишеструки допринос правним и социолошким наукама професора Лукића, некад потпредседника и генералног секретара САНУ, говориће академик Коста Чавошки и проф. др Слободан Антонић. С академиком Бастом то њима припада.

У име нас који смо као студенти с разних страна долазили да слушамо предавања професора Лукића на Правном факултету, дужан сам да подсетим на узбудљивост његове живе речи и нарочиту врсту приности чије смо порекло дознали касније. Рођен је у првој години Великог рата у којем је изгубио оца Душана. Зато је, уместо памћења оца,

писао средње слово Д. Рано је остао и без мајке. Као сироче је растао под бригом свог деде Луке. По њему је узео презиме Лукић. Подигао је споменик свом учитељу у Милошевцу код Велике Планае. Тамо је, у месту рођења, по његошевском стиху о почивању плода на месту заметнуте клице, сахрањен у пролеће 1999, у време НАТО бомбардовања. Често је говорио и писао колико воли српско село и да би изван Србије, казао је, „заиста умро од туге“.

А да је Радомир Д. Лукић био правник с лирским срцем на леп начин сведочи запис штампан на корицама Зборника, с оваквим реченицама на завршетку:

„И задовољна земља се смеши, и храни на недрима добру децу своју и даје им снаге.

Натпевају се заљубљени славуји; блистају посребрене траве; кликћу шеве; ничу кукурузи - и црни вран криче песму животу“.

Тако је писао Радомир Д. Лукић у поетском тренутку, а слушаћемо како је тумачио право, социологију, филозофију и сродне научне области у свом животном делу.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

КОСТА ЧАВОШКИ

ПРАВНОФИЛОЗОФСКА МИСАО РАДОМИРА Д. ЛУКИЋА

Једна од ређих врлина међу људима од науке јесте одавање дужне поште онима који су нам претходили и од којих смо учили. Након што је без оправданих разлога пропустило да ту част укаже Мехмеду Беговићу, а можда и с ваљаним разлогом сметнуло с ума Јована Ђорђевића, после толиких година наше Одељење друштвених наука решило је да, поводом стогодишњице рођења Радомира Д. Лукића, његовом делу посвети научни скуп на којем је учествовало чак 29 научних радника из малтене свих делова бивше Југославије. Скоро сви међу њима, изузев најмлађих, били су на овај или онај начин његови ђаци, што само потврђује велики утицај који је он имао у дисциплинама које је предавао и дубоки траг који је за собом оставио.

Радомир Д. Лукић је припадао оном времену када су се из далеке забити и велике оскудице могли уздићи изузетни људи до самог врха академске и друштвене лествице. Свог оца Душана није ни видео, јер је овај 1914. године, на самом почетку Првог светског рата, као војник

умро од тифуса у Битољу, док мајку није запамтио, пошто је она убрзо потом умрла од туберкулозе. У кући од блата са земљаним подом подигао га је деда Лука, по којем је узео презиме, док је име оца сачувао као своје средње име. Срећом по Лукића, то је још било време када је, поред учитеља и професора, држава и те како бринула о најдаровитијој деци. У гимназији је био питомац краљице Марије, током студија помагао га је и професор Ђорђе Тасић, а у Париз, у којем је 1939. године докторирао, отишао је као државни питомац.

У овом зборнику радова, којим су Радомиру Д. Лукићу изражене заслужена слава и хвала, ја сам пажљиво анализирао четрнаест прилога у којима се разматра Лукићева правнофилозофска мисао. Они најчешће имају за предмет Лукићеву докторску дисертацију *Обавезујућа снага њравне норме и њроблем објективног њрава* и његов позни, а можда и најзрелији рад *Систем филозофије њрава*. По мом суду, највреднији су они прилози којима се његова правнофилозофска мисао не само приказује него и критички испитује и разматра. А то су пре свих написи Данила Басте и Јасминке Хасанбеговић.

У својим двама поменутиим радовима Радомир Д. Лукић заступа такозвани дуализам права – упоредно постојање и објективног и важећег, позитивног права. Другим речима, поред позитивног права, које држава примењује својом санкцијом, постоји и надискуствено, објективно право, с тим да важење позитивног права није условљено његовом усаглашеношћу с објективним правом. Ову правнофилозофску замисао Лукић је најпре изложио 1939. године у својој докторској дисертацији, да би се њој вратио тек после педесет година у расправи „Нацрт филозофије права“ из 1990. године и у потпуности развио у *Систему филозофије њрава* из 1992. године. Поставља се одмах питање шта се с његовом правном мишљу збивало у међувремену.

Одговор на ово питање наговестио је Данило Баста који је повремено склон езотеричним исказима које могу да разумеју само добро упућени. Тако је својевремено за нашег професора Стевана Врачара рекао да је његова мисао носила на себи ожиљке времена у којем је живео и стварао, да би у овом зборнику навео да је филозофија права била двоструки знамен Лукићеве мисаоне путање. „Она је дала печат њеном настанку, да би се попут понорнице која је дуго текла испод површине те путање, појавила на самом њеном крају, обележавајући је снажно и осветљавајући је јарко.“ Тиме је наговестио да је изнад понорнице, можда од краја четрдесетих година XX века, по површини текла нека друга река Лукићеве правне мисли, битно различита од њеног подземног тока.

Та површинска река, која је текла добрих четрдесет година, била је марксистичка теорија државе и права. Тако је Лукић деценијама засту-

пао Леџиново уверење да је право у закон преобраћена воља владајуће класе. „Право“ – по њему из тог времена – „представља вољу или интерес владајуће класе, такву вољу која се намеће насиљем, принудом државном, другој, потлаченој класи, којој се представља као ‘закон’, тј. правило које је обавезно и које се неминовно мора извршавати.“

До таквог закључка о природи права дошао је применом закона историјског материјализма о кретању друштва. Сходно том закону, прихватио је и уверење да право у социјализму, заједно са државом, мора одумрети и нестати као класна творевина, да би се уместо њега успоставиле слободне друштвене норме. Отуда, по њему, и диктатура пролетаријата није била ништа друго доли стварна демократија у виду „социјалистичке демократије“. Држећи се марксизма, чак је оспорио и само постојање природног или објективног права, што је иначе било његово изворно уверење 1939. године.

Занимљиво је да је и сам Лукић у својим позним годинама изрицао крајње неповољан суд о онима који су се, полазећи од владајуће марксистичке идеологије, бавили, рецимо, уставним правом. Тако после поређења *Уставној права Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца* Слободана Јовановића са поратним радовима из исте области закључује, имајући на уму списе Јована Ђорђевића и његових верних следбеника, да „одговарајућа дела исте врсте делују као студентски радови“. Пропустио је, међутим, да припомене да уколико се неко и одважио да превазиђе разину студентских радова о важећем уставном праву, тај је, попут Михаила Ђурића 1971. године, завршавао у затвору, а у повољнијем случају ван факултета.

Данас ће се неким сигурно учинити да је Лукић затомио своје првобитно уверење и прихватио владајући марксизам због помањкања интелектуалне храбрости и доследности, да би се свом изворном разумевању права вратио тек кад то више није било опасно. То се може рећи само ако се сметну с ума тешке околности под којима се на факултети-ма друштвених наука под Брозомом страховладом живело и предавало. Док се од обичних универзитетских наставника само очекивало да буду лојални режиму или да бар држе језик за зубима када су посреди осетљива политичка питања, што је било лако медицинарима и другим природњацима, од професора друштвених наука захтевало се не само да имају, како се то онда говорило, марксистички поглед на свет, него и да у духу марксизма пишу и предају. У таквим околностима, уз извесне ожилке на својој мисли, како би то рекао Данило Баста, Радомир Д. Лукић је не само опстао на факултету него и изградио импресивно научно дело, које се по обиму приближава опусу ненадмашног Слободана Јовановића, а по самосвојности великом Томи Живановићу.

Уместо да подробније излажем битне одреднице Лукићеве филозофије права, што су многи од четрнаест писаца учинили боље него што бих ја то умео, задржаћу се само на њиховим неколиким запажањима, која би могла бити од користи неком будућем творцу целовитог система правне филозофије у нас, иако нисам сигуран да ће се он ускоро појавити.

Полазно Лукићево уверење било је да општа филозофија и филозофија права морају имати систематски карактер, а да ова друга нужно произлази из оне прве. Уз то је сматрао да општа филозофија као полазна основа треба да буде творевина самог аутора потоње филозофије права, што по мом суду није било ни уобичајено ни неопходно, нити је Лукићева општа филозофија оставила неки дубљи утисак. Чак ни Ханс Келзен, можда највећи правни мислилац XX века, није сам стварао неку општу филозофију као полазну основу своје чисте теорије права. Уз то Данило Баста открива противречност у Лукићевој филозофији, пошто он најпре истиче да филозофија права мора бити заснована на општој филозофији, док у исти мах каже да је тако добијена филозофија света утемељена на филозофији права.

Већина природноправних мислилаца полазила је од оштре и разумљиве разлике између онога што у важећем праву *јесће* и онога што би по ваљаном моралном суду *и требало да буде*, тако да се замишљено природно право поставља као мерило моралне исправности и ваљаности позитивног права. Није стога нимало чудно што о правди и правичности, као врховним правним вредностима, Аристотел говори у V књизи своје *Никомахове еџике*.

Радомир Д. Лукић ту разлику између бивствовања и нормативности, објективног и позитивног права није довољно истакао и заострио. У својој докторској тези он наводи да је релативно објективно право друштвеног порекла и да постоји у људским свестима и општој сагласности, па се стога поставља питање – кад се већ сви слажу у погледу његове садржине – зашто се није и позитивирало, то јест отеловило у важећем, позитивном праву. Додуше, он потом додаје и мишљење честитих људи, односно духовне елите, као мерила објективизације права.

У свом *Систему филозофије права*, Лукић измешта објективно право из опште сагласности и једнодушне прихваћености и укорееује га у космосу и његовој суштини, а његовог творца налази у светском духу. Тако, по њему, објективно право је посредно одређено светским духом као општим „законодавцем“ света.

Напослетку, Лукић у владајућој класи, као творцу најсавременијег начина производње и истовременом носиоцу објективног светског ума и узору напретка, открива и носиоца одговарајућег објективног

права. Како, пак, владајућа класа своју надмоћну вољу озакоњује као важеће, позитивно право, поставља се питање зашто уопште долази до разлике и напетости између објективног и позитивног права, када је владајућа класа носилац и једног и другог.

Коначно, Лукић вели да објективно право, које је онтолошки одређено суштином света, обухвата оне норме чији је садржај тачно одређен. Притом допушта да објективно право може бити истоветно позитивном праву, чиме се потпуно губи њихова разлика. Но, када се поставило питање каква је садржина објективног права, која је тачно одређена, његов одговор је крајње неодређен и своди се на „ближе конкретизован циљ као постојање и одржавање највећег могућног броја што савршенијих бића, пре свега људи у њиховом најпотпунијем могућем достојанству“.

За разлику од Лукића, велики природноправни мислиоци су увек настојали да наведу бар једно правно начело које се битно разликује од важећег права под којим су живели. Тако Цицерон, који није створио своју општу филозофију него ју је преузео од грчких стоика, заступа њихово учење о једнакости свих људи, то јест веру да су по природи сви људи једнаки, и то у времену када су се људи, по важећем праву, делили на слободне грађане и робове и римске грађане и варваре. Једнакост је у томе, објашњава Цицерон, што су сви људи са исправним умом, који им је даровала природа, као дар примили право, које није ништа друго доли исправан ум примењен на заповести и забране. А с правом су примили и правду. Тако је једнакост свих људи изведена из свезе која их сједињује и космополиса, то јест из природног права и правде.

На сличан начин поступио је и Русо када је слободу уздигао до врховног начела природног права. Човек је, по њему, рођен слободан, а свуда је у оковима. „Одрећи се своје слободе“, – вели Русо – „то значи одрећи се свог својства човека, човечанских права, чак и својих дужности... такво одрицање није у складу са људском природу. Одузети сваку слободу својој вољи значи одузети сваку моралност својим делима.“ Русо је то писао у добу када људи, под апсолутним монархом и феудалним господством, заиста нису били слободни, па је била нужна револуција, коју је наговестио, да би их ослободила.

Радомир Д. Лукић није пошао тим путем. Иако је тврдио да је садржина његовог друштвеног права тачно одређена, није навео ниједно правно начело које оно утврђује или људско право које оно зајемчује. А то не само да је могао него је, због ауторитарног а унеколико и тоталитарног режима под којим је живео, имао и моралну дужност да то учини. Могао је, рецимо, да слободу јавне расправе о пресудним поли-

тичким питањима и ничим ограничене критике оних који су тренутно на власти, прогласи природним правом које би морало бити озакоњено у позитивном праву. Још би било боље да је деликт мишљења, а нарочито озлоглашено кривично дело непријатељске пропаганде, прогласио противприродном установом која мора бити избачена из позитивног права. У његовој општој онтологији права није, међутим, било места за такве појединости.

Данас када стотине хиљада избеглица бежи од смрти, глади и опште несигурности у европске земље благостања, а хтеле би да се уселе и у Сједињене Америчке Државе које то не допуштају, можда би требало истаћи природно право сваког човека да прелази државне границе у потрази за сигурношћу, слободом и бољим животом. Наше дичне невладине организације, попут Фонда за хуманитарно право, ЈУКОМ-а (Југословенског комитета правника) и других установа које финансирају стране владе, тога се још нису сетиле, јер се у овом тренутку за тако велики хуманизам не могу добити паре из иностранства.

Надам се да овим неколиким критичким запажањима, које сам највећма преузео из прилога у овом зборнику, ни на који начин нисам нарушио заслужен повољан суд о правнофилозофској мисли Радомира Д. Лукића. Колико је то мени познато, нема те идеје природног или друштвеног права која није рањива када се подвргне строгом логичком испитивању, пошто њена највећа вредност није у томе што се њено стварно постојање у датој политичкој заједници лако може доказати, колико у томе што је руководно начело за испитивање ваљаности и моралне исправности позитивног права.

Слободан Антонић

РАДОМИР Д. ЛУКИЋ КАО СОЦИОЛОГ

Част ми је да говорим о социолошким аспектима зборника *Научно наслеђе Радомира Д. Лукића*.

Српски социолози – тачније, они који имају јасну рефлексију према сопственој дисциплинарној баштини (тј. не мисле да њихова дисциплина почиње од њих), а таквих је ипак, срећом, већина у нашој социологији – суде да је Радомир Лукић пре свега социолог. То се видело не само по томе што је Српско социолошко друштво готово акламативно своју награду за животно дело из области социологије назвало управо именом Радомира Лукића. Ако могу да изразим мишљење нашег цеха, ми наравно знамо да је Лукић правник, али за нас је то некако случајно,

а истински, супстанцијално, и у пуном научном смислу, Лукић је за нас првенствено социолог.

То је свакако и зато што данас, ми социолози, недовољно познајемо правну науку и њено наслеђе у Србији, али и због тога што је Радомир Лукић за нас заправо кључна личност у институционалном и дисциплинарном успостављању социологије у Србији.

Види се то и по три реферата из овог Зборника који разматрају управо ту тему:

- Мирјана Тодоровић: Допринос Радомира Д. Лукића развоју социологије,
- Љубиша Р. Митровић: Допринос Радомира Д. Лукића утемељењу и развоју социологије у Србији;
- Милован М. Митровић: Социологија Радомира Д. Лукића – настављач старе и оснивач нове српске социологије.

Све троје аутора указују на одлучујући Лукићев допринос утемељењу и развоју социологије у Србији. Проф. Мирјана Тодоровић објашњава колико је Лукићеве упорности, храбрости, али и вештине, требало да се, 1950-их година, социологија ослободи оног префикса „буржоаска“ и еманципује од „истмата“ (догматизованог историјског материјализма). Такође, увођење социологије најпре на факултете и институте друштвених наука, па као студијске групе на универзитет, а онда и у средње школе, каснило би засигурно читаву деценију и више да није било толике посвећености Радомира Лукића социологији и његове упорности да је до краја и несебично афирмише.

Исту пресудну важност Лукића за српску социологију истиче и проф. Љубиша Митровић. Без Лукића, тешко да би Србија већ 1982. добила *Социолошки лексикон*, чије су одреднице више енциклопедијског него лексичког карактера и који показује брзо достигнуту зрелост једне дисциплине. Без Лукића, еманципација од догматског марксизма у универзитетским уџбеницима социологије била би далеко спорорија, а Србија вероватно још не би имала студијску монографију о *Социолоџији морала* – једина таква управо је Лукићево дело (1974).

Исто мисли и Милован Митровић, који додаје и личну ноту у свом реферату. Њему је Лукић, наиме, био ментор за дисертацију на тему нашег социолошког наслеђа, и та мера одбијања да се прихвате било који идеолошки предзнаци као аксиоми, али и та мера отворености и толерантности за другачије вредносне налазе била је нешто изузетно за режимском идеологијом тешко притиснуте друштвене науке ондашњег универзитета. „Радомир Д. Лукић се први у нашим академским круговима“, каже проф. Митровић, „јасно, гласно и аргументовано заложиио за теоријски плурализам у социологији кад је доказао да социологија не

може бити наука ако се сведе само на једну теорију, па макар она била и 'најтачнија' (236). Да није ништа друго урадио за српску социологију, ово би већ било довољно да наши социолози Лукићу подигну споменик – што су они и учинили назвавши своју награду његовим именеом.

Вукашин Павловић у свом реферату разматра допринос Радомира Д. Лукића политичкој социологији. Он указује да је много тога од мето- да политичке социологије Лукић применио у својој књизи *Политичка теорија државе*, која је објављена 1962. године, док је у том смислу од посебног значаја Лукићева књига *Политичке странке* – прва системат- ска студија на ту тему после Другог светског рата у СФРЈ (1966). „Већ и та чињеница говори сама за себе“, каже проф. Павловић, „јер писати о политичким странкама у плуралу у време када је владао једнопартијски монопол, представљао је и теоријски и практични подвиг“ (260).

У реферату који сам имао част да поднесем истакнуто је да је упра- во Радомир Д. Лукић био оснивач Српског социолошког друштва (1954) и да је као први председник ове организације утемељио и развио гото- во све облике рада ове данашње кључне националне асоцијације соци- олога Србије. У реферату Милоша Марјановића „Лукићево схватање друштвене појаве“ указано је да је Лукићева концепција друштвене појаве „једна од најједноставнијих, најуспелијих и најутицајнијих у на- шој социологији“ (277). Скрећем вашу пажњу на карактер и редослед епитета које је употребио проф. Марјановић – најједноставнија, нају- спелија, најутицајнија – тај редослед има и каузални карактер, јер су Лукићеве социолошке концепције доиста биле једноставне, баш по пра- вилу Окамове бритве, истовремено епистемолошки и херменеутички веома успеле, а онда и због свега тога научно и теоријски утицајне. Но тај утицај није био аутоматски, већ је до њега Лукић стизао и полеми- шући са својим критичарима, а приказ једне такве полемике налазимо управо у реферату проф. Марјановића.

Реферат Саше Б. Бована, „Социолошкоправна херменеутика Радо- мира Д. Лукића“ указује на социолошке аспекте Лукићеве херменеути- ке права, чиме се поново потцртава кључни значај академика Лукића за очување везе права са социологијом, пре свега ради епистемолошке и херменеутичке добробити саме правне науке. У реферату Војислава Становчића „О Лукићевим делима посвећеним политичким теоријама и социологији“ још једном се даје преглед кључних политиколошких и социолошких студија Радомира Лукића, указује на њихов кључни зна- чај за теоријски и дисциплинарни развој тих наука у Србији и Југосла- вији, и закључује: „За академика Радомира Д. Лукића знала је научна јавност у правним, политичким и социолошким наукама широм света. Учећи четрдесетак генерација студената, остварио је плодотворан ути-

цај не само речима него и примером који им је пружао. Био је научник великих способности, с постојаним моралним квалитетима, привржен истини“ (341).

У реферату „Методолошки погледи Радомира Д. Лукића“, који је представио Александар В. Гордић, вели се да је Радомир Д. Лукић, не само својом ерудицијом него и изоштреним критичким и аналитичким духом, пружио значајне методолошке доприносе у изградњи теоријских друштвених наука, пре свега социологије и права“. Гордић посебно истиче Лукићево залагање за методолошки плурализам, његов „истанчан методолошки дух и дар запажања“, као и важност Лукићевог систематског инсистирања да узрочно објашњење мора бити праћено и разумевајућим, интерпретативним приступом. Гордић за Лукића пише да је у *Социологији морала* „испољио врхунску способност откривања тзв. натуралистичких грешака у концепцијама чак и најзнаменитијих социолога, чиме је демонстрирао и изванредно познавање тада актуелних метаетичких гледишта“ (483).

Ово је само део богатих и важних увида о значају Радомира Лукића за српску социологију, које налазимо у овом Зборнику. Лукићев допринос социологији села заступљен је не само у готово свим споменутим већ и у многим неспоменутим рефератима, у којима такође на много места провејава и социолошка проблематика. Али говорити о свему томе значило би овај приказ претворити у читав нови реферат. Због тога ћу завршити указивањем да зборник *Научно наслеђе Радомира Д. Лукића* представља не само значајно подсећање на једног важног српског научника, већ и важну саморефлексију припадника више научних дисциплина о једном од својих утемељивача или кључних прегаоца, о његовим идејама, али и дометима у доцнијим реализацијама тих идеја.

Када је реч о нашим социолозима, они су показали, између осталог и радовима за овај зборник, да су свесни колико је Радомир Лукић урадио за институционалну раширеност и друштвени углед ове дисциплине у Србији. А кад то упоредимо са оним што се данас ради у оквиру наше струке, видимо колико нам недостају посвећени научници и систематски мислиоци какав је био и Радомир Лукић.

Данило Н. БАСТА

КЕЛЗЕН И ДИГИ У МИЛОШЕВЦУ

Научна делатност проф. Радомира Д. Лукића (1914–1999) неодојива је од двеју установа – Правног факултета Универзитета у Бео-

граду, на којем је провео свој радни век (започет још пре Другог светског рата, 1940. године), и Српске академије наука и уметности, чији је члан, почев од 1961, био неколико деценија. Отуда није могло бити ништа природније и ништа разумљивије него да, поводом стогодишњице рођења професора и академика Лукића, управо те две установе заједнички обележе тај значајан јубилеј. Иницијативу Одељења друштвених наука Српске академије наука и уметности, чији је истакнути члан био и Радомир Лукић, да се уприличи научни скуп као најпримеренији вид обележавања стогодишњице Лукићевог рођења (која се поклопила с петнаестогодишњицом његове смрти) Правни факултет је спремно прихватио и својски подржао. Оформљен је Организациони одбор у који су изабрани представници обеју установа, разрађена је основна замисао скупа, сачињен списак оних које треба позвати да на њему учествују, а на крају утврђен и датум одржавања. Скуп под називом „Научно наслеђе Радомира Д. Лукића“, називом који је намерно одређен као општи оквир а не као строго формулисана тема, одржан је 11. и 12. децембра 2014. године, првог дана у Академији, а другог на Правном факултету. После десетак месеци изишао је из штампе обиман зборник радова са тог скупа. Као његови уредници потписани су проф. Сима Аврамовић, декан Правног факултета, и Данило Н. Баста. Уз реч велике и топле захвалности, треба овом приликом напоменути да је финансијски терет објављивања зборника великодушно и у целости преузео на себе Правни факултет.

На преко 500 страница објављени су радови двадесет девет подносилаца саопштења на скупу. То је, нема сумње, импозантан број, за који није толико заслужан Организациони одбор колико је заслужан сâм проф. Лукић, његово научно и филозофско дело, његов углед и ауторитет у науци, просветитељски и педагошки утицај, али не мање и његова особена, у пуном смислу речи самосвојна, па и непоновљива личност, која се сврстала међу легенде Београдског универзитета. Једино се тиме може објаснити што су се међу учесницима скупа, који су поднели вредна и запажена саопштења (у шта се лако може уверити сваки читалац овог зборника), нашли и они који су, љубазно прихвативши позив, дошли из Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније. Они су својим учешћем посведочили не само свој присан однос према личности и делу проф. Лукића, с којим су својевремено били у прилици да сарађују и од њега уче, него су тиме потврдили да ни у некадашњим југословенским републикама научно дело проф. Лукића није пало у заборав. Као један од оних који су се заложили за одржавање скупа посвећеног проф. Радомиру Д. Лукићу, као председник Организационог одбора и један од двојице уредника зборника, имам крајње

пријатну дужност и велико задовољство да свим ауторима прилогâ и у овој прилици изразим срдачну колегијалну захвалност, чврсто уверен да су својим саопштењима увелико допринели томе да скуп буде успешан, а зборник са њега тематски богат и сазнајно издашан.

Научни рад проф. Лукића није био само плодан (о чему најречи-тије говори једанаест томова његових Сабраних дела из 1995) него и разноврстан. Лукић није био једнодимензионалан дух. Било му је тесно у границама једне једине научне дисциплине. Као аутор, с подједнаким успехом огледао се у неколиким дисциплинама, с лакоћом прелазећи из једне у другу. Постигао је крупне и оставио је незаобилазне учинке у теорији државе и права, социологији (општој и неким посебним), филозофији права, историји политичких и правних теорија, методологији... Тежећи да се огледа у већем броју дисциплина, ма колико, иначе, блиских или сродних, Лукић је као узоре имао пред очима и следио двојицу ранијих професора Правног факултета, Ђорђа Тасића и, поготово, Слободана Јовановића, према којима је имао став високог поштовања и искреног уважавања. Њима свакако треба додати и Тому Живановића. Ово је требало поменути стога што су научна разноврсност и мисаоно богатство већег броја дисциплина којима се бавио проф. Лукић нашли израза и у радовима који су објављени у овом зборнику. Утолико се с разлогом може рећи да зборник одражава и предочава основне правце научних настојања и духовних стремљења Радомира Д. Лукића у мање-више свим дисциплинама по чијем се тлу сигурно и зналачки кретао. Ипак, треба зажалити што у зборнику нема посебног прилога о Лукићевој *Социологији морала*, утолико пре и утолико више што је до те своје обимне књиге високо држао, отворено је сматрајући својим најоригиналнијим делом.

Има једно својство овог зборника које заслужује да буде посебно истакнуто. Посреди је чињеница да су му својим радовима, њиховом вредношћу, озбиљношћу и занимљивошћу, изразит печат дали припадници нашег млађег научног нараштаја, они, дакле, који су, одважно закорачивши у научне дисциплине којима се бавио проф. Лукић, већ постигли значајне почетне резултате, у чему треба видети залогу њиховог даљег научног развоја и самопотврђивања. То је охрабрујућа чињеница која непобитно сведочи о подстицајности и плодотворности Лукићевог свеукупног дела.

Из зборника се види оно што се могло запазити и током научног скупа посвећеног обележавању стогодишњице рођења академика Радомира Д. Лукића: учесници скупа, а сада аутори заступљени у овом зборнику, одолели су, срећом, изазову свечарског, неодмереног, празнословног и неукусног преувеличавања јубилара, изазову који, као

што је знано, такав повод јамачно носи са собом. Скуп и зборник остали су у границама академске одговорности, научне истинољубивости, критичке промишљености, аргументативне одмерености и мисаоне уравнотежености, што је сасвим у духу онога коме су и посвећени.

Сасвим је извесно да је зборник сведочанство које потврђује да је основна сврха скупа у целисти постигнута. Јер, њиме је стогодишњица рођења професора Радомира Д. Лукића достојно и достојанствено обележена у обема кућама којима је припадао целим својим научним бићем и у којима је – као професор, као академик, али и као човек који је оличавао најбоље интелектуалне особине нашег народа – оставио дубоке и препознатљиве трагове. Као трајан белег о томе остаће зборник *Научно наслеђе Радомира Д. Лукића*. Не треба сумњати да ће то богато завештање побуђивати пажњу, хранити знатижељу и надахњивати младе духове и у будућим временима.

Ако би неко поставио питање ко је и какав је био професор Радомир Д. Лукић – а то питање није неумесно – трагање за одговором на њега могло би започети од двеју посвета. Оне се налазе на почетку париске докторске тезе младог, тада ни двадесетпетогодишњег Радомира Д. Лукића. Прва гласи: „Мом деди Луки Антонијевићу, сељаку.“ А друга: „У сећање на мог оца Душана Антонијевића, сељака, палог за Отаџбину 1914. у деветнаестој години.“ (То су могли да прочитају и чланови Комисије за одбрану тезе, којом је председавао чувени професор Ле Фир.) Мени се чини да се у тим посветама крије читаво биће проф. Лукића, и ко хоће да га разуме и да тиме уједно из једног нарочитог угла приђе његовом целокупном научном делу, неће моћи да пређе ћутке преко тих дирљивих, узбудљивих и речитих посвета. Човек из народа и човек привржен обичном народу, особито нашем сељаштву које, како је једном рекао Драгољуб Јовановић, „ради и трпи“, проф. Лукић се – благодаревни снази свога духа, својој исконској даровитости, својој бистрини и вредноћи – успео до висина науке и филозофије, никада се, међутим, не одвајајући од народног тла и народног живота, никада не пресецајући своје корене, него их, напротив, вазда волећи и поштујући. Ко буде хтео, лако ће у његовом свеукупном делу открити и препознати најлепшу боју и најбоље црте нашег српског народа.

Дошао је из Милошевца, поморавског села у којем је, помажући деди у свакодневним сељачким пословима, као двадесет једногодишњак, 1935, написао зрео чланак „Келзен и Диги – привидна опречност њиховог гледишта“, да би се у завичајни Милошевац вратио оне кобне 1999. Коначно и заувек.

